

those schools far exceeded the vacant studying places, indicating a high demand for this type of educational institutions.

Although singing and playing musical instruments were not included in the regular curriculum of such schools and were taught outside school hours, many educational institutions paid great attention to musical training. The article provides examples of teaching singing and playing musical instruments to municipal primary school students in different regions of Ukraine. The study examines the purpose, content, methods, and forms of teaching singing, provides a list of educational materials, and highlights the use of musical instruments during lessons. Additionally, it analyzes how singing evolved as a study subject while reforming the general elementary education system.

Studying the experience of elementary educational institutions in Ukraine in the second half of the 19th to the early 20th century remains relevant in modern times. Exploring the history of music education in municipal primary schools allows for an investigation of the fundamental conceptual approaches to musical training matters during the infancy of primary education in Ukraine and the development of its methodological and legislative foundations, significantly enriching historical-pedagogical knowledge.

Key words: musical training, municipal primary schools, singing, 19th – early 20th century, Ukraine.

Дата надходження статті: 27.04.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Данилюк С. С.

УДК 37:355.58

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi53.457>

Примакова В. В.*,

orcid.org/0000-0002-8914-6748

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Статтю присвячено розгляду проблеми організації просвітницької діяльності на території України в історичній ретроспективі. Схарактеризовано особливості організації прогресивного просвітницького руху від часу його виникнення і впродовж розвитку в Україні. Проаналізовано чинники впливу на трансформації, що відбувалися в просвітництві як явищі, що уможливило ідеологічну підготовку населення до зміни суспільно-економічної формації. Виявлено чинники впливу на розвиток педагогічної думки, форм організації громадських інституцій в освітній справі, до яких відносимо передусім їх групи – суспільно-політичні, соціально-економічні та культурноосвітні.

З'ясовано, що однією з головних функцій сучасної просвітницької діяльності в громадах залишається мотивування населення до отримання нових знань, сформованості актуальних навичок і вмінь. Результатом просвітницької роботи також було й залишається самовдосконалення, отримання додаткових навичок за допомогою неперервного навчання, зокрема аналізу отриманої інформації (медіаграмотності).

Уточнено формат сучасних освітньо-просвітницьких ініціатив, що найчастіше нині впроваджується в громадах через неформальну освіту, яка охоплює позашкільну, післядипломну, громадянську освіту, шкільне та студентське самоврядування, освіту дорослих. Простежено зміни, що відбулися у змісті просвітницької роботи та застосуванні форм її організації (регулярних і нерегулярних).

Наголошено на ефективності системного підходу до організації просвітницької діяльності в громадах у нинішніх умовах криз і катастроф. Акцентовано на важливості створення умов, за яких відповідна діяльність буде результативною. Ураховуючи курс України на розвиток

*© Примакова В. В.

просвітницької діяльності в умовах воєнного стану у сфері безпеки життєдіяльності, актуальними сучасними формами є тренінги, курси, заняття для молоді та дорослих різного віку.

З огляду на актуальність просвітницької діяльності для тих верств населення, які вже припинили офіційне здобуття освіти, однак мають орієнтуватися в мінливому світі, у якому живуть і діють, одним із перспективних напрямків подальшого дослідження визначено розвиток просвітництва в громадах засобами застосування інноваційних (інформаційно-комунікаційних) технологій, організацію просвітницької діяльності в цифровому форматі.

Ключові слова: просвітницька діяльність, просвітницький рух, культурно-просвітницькі товариства, неформальна освіта, територіальні громади.

Постановка проблеми. В умовах нової потужної хвилі трансформації демократичного суспільства, детермінованої консолідацією українських громадян проти російської агресії, посилюється увага до питань створення, критичного осмислення, перетворення і поширення об'єктивної інформації, яка б відображала реальні процеси, що відбуваються у світі. Сучасність пропонує людині багато можливостей доступу до різноманітної інформації. Водночас переважна більшість свідомого населення планети основним критерієм інформації, яку вони хотіли б споживати, вважає її достовірність. Тож важливим є, з яких ресурсів черпають інформацію споживачі. До того ж треба вміти аналізувати не тільки інформацію, а й критично оцінювати джерела, які створюють і поширюють контент з різною метою (висвітлення реальних подій чи маніпуляція свідомістю, тобто поширення фактів чи фейків), що є основою медіаграмотності.

Зазвичай функцію передання історичного досвіду молодому поколінню виконувала освіта. Водночас відомо, що в різні часи можливості здобувати освіту в населення країни були різні. До кінця XIX століття доступ до освіти був украй обмеженим для багатьох прошарків українців. Однак життя змінювалося, прогресивні педагоги, учені, громадські діячі розуміли, що такий стан не може тривати завжди. Представники інтелігенції ініціювали створення культурно-просвітницьких товариств у позаминулому столітті, започаткувавши тим самим організацію просвітницького руху в Україні. Яскравими представниками цього руху в період середини XIX – першої половини XX століття були А. Волошин, М. Галущинський, О. Духнович, Д. Коренець, С. Сірополко, І. Ющишин та ін. Прагнучи просвіти простого народу, ці особи багато робили для просування ідей рівного доступу до освіти, важливості саморозвитку, неперервного навчання українського населення задля забезпечення його економічної грамотності, зростання добробуту, національно-культурного відродження українського народу. Основною ж метою вони вважали виховання особистості, яка б поєднувала в собі найкращі людські чесноти, сповідувала загальні цінності та була здатна впливати на покращення рівня свого життя.

Аналіз досліджень. Ідеї просвітництва, специфіка просвітницької діяльності на різних історичних етапах державотворення й розвитку українського суспільства завжди були в фокусі українських дослідників (Є. Голобородько, І. Жорова, М. Пентиліук, Г. Шпиталенко та ін.). Проблеми взаємодії і взаємовпливу просвітницького руху та системи освіти на українських землях досліджували вчені О. Борейко, М. Костюк, В. Омельчук, І. Ярмошик та ін. Результати дослідження регіональних питань розбудови просвітництва, зокрема на території Галичини, висвітлено у наукових працях О. Буравського, С. Кваші, Ю. Поліщука та ін. Учені обґрунтували основні теоретичні положення науково-педагогічної спадщини громадсько-освітнього руху XIX століття. Незважаючи на наявність певних ґрунтовних напрацювань із проблеми, які все ж не можна вважати цілісними і вичерпними, з огляду на значення, що надається цій темі в сучасних умовах, вважаємо корисним продовжити вивчення історичного досвіду просвітницького руху у справі відродження та розвитку української освіти й культури.

Метою статті визначаємо аналіз і характеристику просвітницької діяльності на території України в історичній ретроспективі та виявлення чинників впливу на розвиток педагогічної думки, форм організації громадських інституцій в просвітництві.

Виклад основного матеріалу. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «просвітник» позначає «людину, яка переймається освітою, а саме піднесенням рівня навчання людини; є пропагандистом прогресивних ідей, знань, культури тощо» [4]. Просвітники виконують просвітницьку діяльність.

Просвітництво трактують як ідейний та естетичний рух, який у XVIII столітті охопив країни Європи й позначився на різних сферах духовної культури. Головна історична функція руху полягала в ідеологічній підготовці зміни суспільно-економічної формації [6]. Подібні процеси на території України започаткували трохи пізніше.

Створення просвітницького руху в Україні часто пов'язують з 30-ми роками XIX століття, коли вихованцями Львівської семінарії І. Вагилевичем, Я. Головацьким, М. Шашкевичем було створено гурток «Руська трійця». Основною метою його організації на тлі поширення українських історичних традицій і збереження фольклору стало проголошення ідеї об'єднання українських земель [18]. Засновники гуртка та ті, хто підтримав й активно допомагав реалізації ініціативи (вчені І. Срезневський, Й. Бодяньський, М. Максимович), уважали значною проблемою обмежену грамотність, а іноді й повну безграмотність простих українців.

Поширення освіти в зазначений час відбувалося суто у дворянських колах і серед поміщиків, що підтверджено архівними матеріалами й результатами наукових пошуків. Дослідник історії західноукраїнських земель Л. Зашкільняк наводить такий приклад: «Один із тодішніх губернаторів писав, що діти державних селян чоловічої та жіночої статі відвідують сільські училища, де такі відкриті. Поміщицькі ж селяни зовсім грамоті не навчаються» [8, с. 53]. Водночас, працюючи в напрямку вирішення окресленої проблеми, просвітники прагнули сприяти пробудженню національної самосвідомості людей.

Піднесення національного руху потребувало активного включення його учасників у потужну спільну роботу. Видання, які готувалися ними до друку, зазвичай заборонялися цензурою, перероблялися і знову подавалися для публікації. Їх присвячували історичним темам, висвітленню національно-визвольного руху в Україні, оспівуванню героїзму ватажків руху, подвигів нескореності духу українського козацтва [16].

У середині XIX століття в західних областях України було ліквідовано панщину (1848 рік), із запровадженням парламентського устрою проголошено певні політичні свободи. Тоді ж у Львові заснували першу українську політичну організацію «Головна Руська Рада», яку очолив єпископ Г. Яхимович. Її діяльність спрямували на захист інтересів населення Галичини перед центральним урядом. Дослідники з'ясували, що руська рада займалася питаннями освіти, фінансів, вирішенням проблем, що виникали серед селянства. Зокрема стверджують, що вони виступали за надання Східній Галичині, населення якої складала переважно українці, національно-територіальної автономії та забезпечення можливості навчатися в освітніх закладах материнською мовою [10].

1868 року було створено товариство «Просвіта», 1873 року – товариство імені Т. Г. Шевченка, що згодом стало центральним осередком української науки. У вступі до статуту товариства зазначалося: «Треба конче крім «Просвіти» еще товариства, котре би займалося розвоєм нашої літератури й нашої мови, котре б видавало письма й книжки, вже не, як «Просвіта», для простого народу й шкіл, але особливе й для рускої інтелігенції. Узнавши потребу й важність такої літературної діяльності, кілька наших патріотів зав'язало нове товариство літературне, «товариство імені Шевченка» [3].

Пізніше це товариство стало підґрунтям для створення інших товариств, що стосувалися економічних, освітніх, культурних питань [5].

Історичні події в Україні ХХ століття суттєво змінили вектор просвітницької діяльності. У результаті приєднання Західної України до СРСР 1939 року, окупація німецько-фашистськими військами території України наступне встановлення довготривалого радянського тоталітарного режиму значно вплинули на зміст, завдання та характер просвітницької діяльності. Знаковою подією 1939 року стала ліквідація Товариства «Просвіта», що тривалий час віддзеркалювала основи Українського національного культурно-просвітнього руху. Клопотання про збереження Товариства, направлене відомими галицькими політичними діячами, було проігноровано новою владою. Тоді ж знищено архів Товариства, його центральну бібліотеку, центральне приміщення націоналізовано. Багатьох активістів товариства було репресовано. Систему культурно-просвітницької роботи реорганізовано у клуби, будинки культури, червоні куточки на підприємствах, інші типові радянські осередки, діяльність яких набула іншого ідеологічного – ідейно-політичного забарвлення: проведення лекцій, бесід, політзанять, агітаційних зборів та інструктивних нарад, іншої масово-пропагандистської роботи. Їх організаторами ставали місцеві партійні організації. Однією з функцій новостворених культурно-просвітницьких установ була організація дозвілля населення через забезпечення його відповідною літературою та роботу гуртків. Тепер деякі функції ліквідованого Товариства виконували обласні будинки народної творчості [9; 11; 12]. Популярності набували самодіяльні концерти, виставки, інші заходи.

Відродження української державності, здобуття Україною незалежності, невпинний розвиток демократичного суспільства – це процеси, які реактуалізували таке явище, як науково-просвітницьке товариство.

Наприкінці ХХ століття в Україні започатковано роботу науково-просвітницького Товариства «Знання». Мета його створення полягає у здійсненні просвітницької, освітньої та наукової діяльності. У Статуті зазначено, що серед головних функцій – підвищення рівня національної свідомості українського народу; утвердження в суспільстві загальнолюдських і демократичних цінностей; поширення серед громадян наукових досягнень України та світової цивілізації; збереження й запровадження новітніх технологій у сфері просвітницької діяльності [17].

Товариство «Знання» зосереджується на створенні основі колишніх науково-методичних секцій і рад науково-просвітницьких центрів. Проводжується лекційна та видавнича діяльність, співпраця з державними органами влади та громадськістю тощо.

Нині створено науково-просвітницькі центри, що здійснюють діяльність за такими напрямками:

- патріотичне виховання («Українознавство», «Український центр духовної культури»);
 - екологічне виховання («Технології охорони довкілля та медицини»);
 - правове виховання («Міжнародна політика», «Конфліктологія та переговори», «Економіка»);
 - розумове виховання («Центр перекладів та вивчення мов», «Київський планетарій»);
 - інформаційно-інноваційні технології («Центр інформаційних технологій», «Інформатика та енергетика», «Кадри»);
 - внутрішньої та зовнішньої (міжнародної) політики («Політичний менеджмент», «Інститут політики», «Знання – круїз», «Центр виставок ярмарок, професій», «Економіка. Наука. Техніка») [2].
- Зазначені центри спеціалізуються на проведенні лекцій; друкуванні інформаційної та художньої літератури, наукових монографій, посібників; перекладах текстів з різних мов; організації екскурсій, різних форм навчання тощо.

Діяльність центру відповідає напрямку, зазначеному в Статуті, та залежить від розташування центру або його партнерів.

Просвітницька діяльність, як і раніше, проводиться у просвітницьких центрах, громадських об'єднаннях, спілках, клубах, будинках культури, музеях, бібліотеках тощо.

Просвітницька робота в громадах забезпечує населення інформацією, провідними ідеями в різних галузях, які допомагають зростати особистості, брати участь у змінах, критично мислити й мотивувати громадян до участі в розвитку територіальної громади. Просвітницька робота навчає молодь та інші різновікові групи людей шукати способи вирішення проблем, як особистих та і громадських, особливо стосовно поліпшення умов життя. Спроможність громади впровадити цифрову культуру, інформаційну обізнаність жителів є запорукою надання ефективних соціальних послуг.

Основним завданням просвітницької роботи в громадах є ознайомлення мешканців зі станом справ, проблемними питаннями та підходами до вирішення цих питань, також проведення інноваційної роботи з проектами, механізмами їх реалізації та результатами.

Наприклад, 2020 року Громадська організація «СТЕП» разом із Широківською сільською радою Запорізької області та комунальною установою «Агенція розвитку Широківської об'єднаної територіальної громади» розробили пілотний проєкт із запровадження системи пунктів безоплатної первинної правової допомоги на території громади. Його мета – покращити доступ сільських мешканців/ок до безоплатної правової допомоги та підвищити рівень правової обізнаності населення. Проєкт передбачав заходи за трьома напрямками, це зокрема консультації з правових питань для сільських мешканців; тренінги з правової грамотності для шкільної молоді та представників громадської організації; інформаційно-просвітницька робота серед населення громади.

Упродовж всього терміну реалізації проєкту громадянам пропонувались різні формати отримання консультацій із правових питань: виїзди мобільного офісу в села, прийоми юристів у приміщенні сільської ради, інтернет-консультації, гаряча лінія з правових питань, публікації в місцевій газеті з відповідями на найбільш популярні питання [13].

Навчальний компонент проєкту включав правопросвітницькі заходи для шкільної молоді та активних громадян – представників/ць громадських організацій і консультативно-дорадчих органів, що створені в громаді. Наприклад, для молоді були запроваджені уроки з правової грамотності та правові брейн-ринги.

До просвітницької діяльності зазвичай залучаються активні громадяни, які виявляють зацікавленість і можуть надати цінні пропозиції. Викликати зацікавленість у громадян можливо через проведення колективних заходів, популяризацію різних напрямків діяльності громади. Такі заходи можуть бути у формі змагань, лекцій, дискусій, бесід тощо.

З уведенням у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України воєнного стану, відповідно до Указу Президента [7] першорядного значення набувають проблеми безпеки населення громади як основне завдання керівників територіальних громад. Так, інформаційно-просвітницька робота з питань правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій організовується місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, зокрема через утворені ними консультаційні пункти. Така діяльність передбачає інформування населення про методи реагування в разі виникнення надзвичайних ситуацій; створення в консультаційних пунктах умов для оволодіння громадянами навичками користування найпоширенішими засобами захисту й надання першої само- та взаємодопомоги [14].

Первинне ознайомлення мешканців громади з діями в надзвичайних ситуаціях відбувається під час проведення відповідної просвітницької роботи за місцем проживання. Глибоке вивчення проблеми фактично розраховано на подальше самостійне вивчення довідкових матеріалів із питань цивільного захисту, правил пожежної безпеки в побуті та громадських місцях, на які зорієнтовано населення громади.

Довідкові матеріали, навчальні, навчально-наочні посібники, брошури для населення органи місцевого самоврядування розробляють спільно з навчально-методичними центрами цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, у подальшому поширюють інформаційні матеріали, буклети при проведенні заходів, лекцій тощо. Ефективним способом довести до громадян правила поведінки в умовах надзвичайної ситуації є застосування потенціалу засобів масової інформації, Інтернету та розміщення соціальної реклами в місцях масового перебування людей.

Наприклад, розпорядженням Івано-Франківської обласної державної адміністрації «Про забезпечення роботи консультаційних пунктів з питань цивільного захисту» міським, селищним та сільським головам рекомендовано забезпечити створення на території очолюваної ради достатньої кількості консультаційних пунктів для ведення просвітницько-інформаційної роботи з непрацюючим населенням щодо питань захисту, вчасних і правильних дій у надзвичайних ситуаціях, при пожежах та інших небезпечних подіях. Слід визначити приміщення для роботи консультаційних пунктів у відповідних адміністративних будівлях, призначити осіб, відповідальних за роботу консультаційних пунктів, затвердити положення про Консультаційний пункт з питань цивільного захисту [15]. Таким чином вирішуються завдання розвитку громадської свідомості громадян, їх компетентності з питань особистої та колективної безпеки, підвищення рівня морально-психологічного стану громадян в умовах загрози і виникнення надзвичайних ситуацій.

Розроблення наочних інформаційно-просвітницьких матеріалів з питань захисту та охорони життя і здоров'я людини у надзвичайних, несприятливих побутових або нестандартних ситуаціях (стенди, рекомендації, пам'ятки, брошури тощо) для консультаційних пунктів покладається на навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності кожної області.

Навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в областях створювалися на базі курсів цивільної оборони області. Перспективним задумом Державної служби України з надзвичайних ситуацій було запровадження від 2014 року мобільних консультаційних пунктів при навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Головною метою їх створення було вдосконалення інформаційно-просвітницької роботи та пропаганди знань серед населення щодо правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, у зоні можливого ураження від яких може опинитися населення, а також навчання способам захисту від впливу небезпечних чинників, викликаних такими ситуаціями. За задумом, такий пункт укомплектовується консультантами та оснащується мобільним, легким у збиранні приміщенням (намет, збірний щитовий будиночок тощо), навчальними матеріалами, що періодично розгортається в різних населених пунктах на території та обслуговується центром [1].

Висновки. Отже, нами зроблено спробу проаналізувати та схарактеризувати особливості організації просвітницької діяльності на території України в період її виникнення й розвитку, тобто в історичній ретроспективі. До чинників впливу на розвиток педагогічної думки, форм організації громадських інституцій в освітній справі відносимо передусім суспільно-політичні, соціально-економічні та культурноосвітні групи чинників.

Однією з головних функцій сучасної просвітницької діяльності в громадах залишається мотивування населення до отримання нових знань, сформованості актуальних навичок і вмінь. Результатом просвітницької роботи було й залишається самовдосконалення, отримання додаткових навичок за допомогою неперервного навчання, аналізу отриманої інформації.

Формат сучасних освітньо-просвітницьких ініціатив найчастіше впроваджується в громадах через неформальну освіту. В Україні існування неформальної освіти охоплює позашкільну, післядипломну, громадянську освіту, шкільне та студентське

самоврядування, освіти дорослих. Просвітницька робота передбачає ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь і навичок (курси, гуртки за інтересами тощо) та організацію регулярних і нерегулярних форм активності освітні.

Системний підхід до проведення просвітницької діяльності в громадах є ефективним і результативним тільки за умови його провадження професійними, компетентними та ініціативними фахівцями. Просвітницька робота серед населення в подальшому буде інтенсивнішою з урахуванням попиту на корисні знання й навички, постійної потреби в інформації та можливостей використання цифрових технологій.

З огляду на вищезазначене, перспективним напрямком для подальшого вивчення вважаємо розвиток просвітництва в громадах, зокрема організацію просвітницької діяльності в цифровому форматі.

Список використаних джерел:

1. Богданов Є. П. Особливості проведення інформаційно-просвітницької роботи з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 47. С. 32–37.
2. Бондар Т. В. Розвиток і напрями діяльності науково-просвітницького товариства «Знання» України (кінець ХХ – початок ХХІ століття) у контексті неформальної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68. Т. 1. С. 15–18.
3. Вступ до статуту товариства імені Т. Г. Шевченка. Частина політично-соціальна. Нове русько-народне товариство. Львів: Правда, 1873. 719 с.
4. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наукова думка, 2004. 448 с.
5. Грицак Я. Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Львів: Історичні нариси, 1996. 254 с.
6. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. К.: Наукова думка, 2012. Т. 9. 944 с.
7. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: прийнятий 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
8. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 493 с.
9. Кунанець Н. Організаційні засади роботи бібліотек товариства «Просвіта» наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 1. С. 27–32.
10. Макарчук С., Макарчук В. Доба суспільно-політичних полярностей і напруги. Львів: Історичні нариси, 1996. С. 393.
11. Мацько В. «Просвіта» – форпост національного розвитку: історико-філософський аспект. *Слово Просвіти*. 2006. № 2. 10 с.
12. Нарис історії «Просвіти» / Р. Іванчук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. Львів; Краків; Париж: Просвіта, 1993. 232 с.
13. Обізнані громадяни – правоспроможна громада. URL: <https://www.stepngo.in.ua/pravova-dopomoha-pidsumky/>
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 черв. 2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF#Text>
15. Розпорядження ОДА, Управління з питань цивільного захисту ОДА, від 30.12.2021 № 584 «Про забезпечення роботи консультаційних пунктів з питань цивільного захисту». URL: <https://www.if.gov.ua/npas/pro-zabezpechennya-roboti-konsultacijnih-punktiv-z-pitan-civilnogo-zahistu>
16. Семчишин М. Тисяча років української культури. К.: Друга рука: Фенікс, 1993. 550 с.
17. Статут Товариства «Знання» України. Київ, 2018.
18. Ступарик Б. М., Моцюк В. Д. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772–1939 рр.). Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1995. 175 с.

References:

1. Bohdanov, Ye. P. (2022). *Osoblyvosti provedennia informatsiino-prosvitnytskoi roboty z pytan tsyvilnoho zahystu ta bezpeky zhyttiedialnosti* [Peculiarities of conducting information and awareness-raising activities on civil protection and life safety]. *Innovatsiina pedagogika*, 47 [in Ukrainian].

2. Bondar, T. V. (2020). Rozvytok i napriamy dialnosti naukovo-prosvitnytskoho tovarystva «Znannia» Ukrainy (kinets XX – pochatok XXI stolittia) u konteksti neformalnoi osvity [Development and directions of activity of the scientific and educational society "Znannia" of Ukraine (the late twentieth - early twenty-first century) in the context of informal education]. *Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshii i zahalnoosvitnii shkolah*, 68 (1), 15-18 [in Ukrainian].
3. Vstup do statutu tovarystva imeni T. G. Shevchenko. Chast politychno-sotsialna. Nove rusko-narodne tovarystvo (Text) [Introduction to the statute of Taras Shevchenko Society. Part political and social. New Russo-National Society (Text)]. (1873, January). Lviv: Pravda [in Ukrainian].
4. Holovashuk, S. (2004). Slovnyk-dovidnyk z ukraïnskoho literaturnoho slovovzhyvannia [A reference dictionary on Ukrainian literary vocabulary]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
5. Hrytsak, Ya. (1996). Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka [Taras Shevchenko Scientific Society]. Lviv: Istorychni narysy [in Ukrainian].
6. Smolii, V. (Ed.). (2012). Entsyklopedia istorii Ukrainy [The Enlightenment. Encyclopedia of the History of Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
7. Law of Ukraine, On Approval of the Decree of the President of Ukraine "On the Introduction of Martial Law in Ukraine", No. 64/2022 dated February 24, 2022]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> [in Ukrainian].
8. Zashkilniak, L., & Krykun, M. (2002). Istorïa Polshchi [History of Poland]. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
9. Kunanets, N. (2012). Orhanizatsiini zasady roboty bibliotek tovarystva «Prosvita» naprykintsi XIX – pochatku XX centuries [Organizational principles of the Prosvita Society Libraries in the late nineteenth and early twentieth centuries]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 27-32 [in Ukrainian].
10. Makarchuk, S., & Makarchuk, V. (1996). Doba suspilno-politychnykh poliarnosti i napruhy [An era of socio-political polarities and tensions]. Lviv: Istorychni narysy [in Ukrainian].
11. Matsko, V. (2006). Prosvita – forpost natsionalnoho rozvytku: istorïko-filosofskiy aspekt [Prosvita as an outpost of national development: historical and philosophical aspect]. *Slovo Prosvity*, 2, 10 [in Ukrainian].
12. Ivanychuk, R., Komarynets, T., Melnyk, I. & Serediak, A. (1993). Narys istorii «Prosvita» [An outline of the history of "Prosvita"]. Lviv, Krakiv, Paryzh: Prosvita [in Ukrainian].
13. Obiznani hromadiany – pravospromozhna gromada [Informed citizens - empowered community]. (2020, October 22). Retrieved from <https://www.stepngo.in.ua/pravova-dopomoha-pidsumky/> [in Ukrainian].
14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 444, On Approval of the Procedure for Training the Population in Emergency Situations dated June 26, 2013. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. Order of the Regional State Administration, Department of Civil Protection of the Regional State Administration, On ensuring the operation of civil protection consultation points dated December 30, 2021 No. 584. Retrieved from <https://www.if.gov.ua/npas/pro-zabezpechennya-roboti-konsultacijnih-punktiv-z-pitan-civilnogo-zahistu> [in Ukrainian].
16. Semchyshyn, M. (1993). Tysiacha rokiv ukraïnskoiï kultury [One thousand years of Ukrainian culture]. Kyiv [in Ukrainian].
17. Statut Tovarystva «Znannia» Ukrainy [Statute of the Znannia Society of Ukraine]. (2018). Kyiv [in Ukrainian].
18. Stuparyk, B. M., & Motsiuk, V. D. (Ed.). (1995). Ideia natsionalnoi shkoly ta natsionalnoho vyhovannia v pedahohichniy dumtsi Halychyny (1772–1939) [The idea of national school and national education in the pedagogical thought of Galicia (1772–1939)]. Kolomyia: Vydavnycho-polihraphichne tovarystvo Vik [in Ukrainian].

Prymakova V. V.,
orcid.org/0000-0002-8914-6748

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITY ON THE TERRITORY OF UKRAINE: A RETROSPECTIVE ANALYSIS

The article is dedicated to the issue of organising educational activities in Ukraine in historical retrospective. The features of the organisation of the progressive Prosvita (educational) movement from the time of its inception and throughout its development in Ukraine are characterised. The factors influencing the transformations that took place in "Prosvita" as a phenomenon that made it possible

to ideologically prepare the population for a change in the socio-economic formation are analysed. The impact factors on the development of pedagogical thought and forms of organization of public institutions in education are identified, which include, first of all, the following societies such as: socio-political, socio-economic and cultural and educational.

It was found that one of the main functions of modern educational activities in communities is to motivate the population to acquire new knowledge and develop relevant skills. The result of educational work has also been and still is self-improvement, gaining additional skills through continuous learning, including analysis of the information received (media literacy).

The format of modern educational and awareness-raising initiatives is clarified, which is most often implemented in communities through non-formal education, which includes out-of-school, postgraduate, civic education, school and student self-government, and adult education. The changes that have taken place in the content of educational work and the use of forms of its organisation (regular and irregular) are traced.

The efficiency of a systematic approach to the organization of educational activities in communities in the current conditions of crises and disasters is emphasised. The importance of creating conditions under which such activities will be effective is emphasised. Taking into consideration Ukraine's policy of developing educational activities under martial law in the sphere of life safety, trainings, courses, and classes for young people and adults of all ages are the most relevant modern forms.

Given the relevance of educational activities for those layers of the population who have already stopped formal education but need to navigate the changing world in which they live and work, one of the promising areas for further research is the development of education in communities through the use of innovative (information and communication) technologies, the organization of educational activities in a digital format.

Key words: educational activity, the Prosvita (educational) movement, cultural and educational societies, informal education, territorial communities.

Дата надходження статті: 26.04.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Данилюк С. С.

УДК 378.046-021.68(091)(477)J342.95"XIX/XX"

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi53.460>

Стинська В. В.*,

orcid.org/0000-0003-0555-3205

Прокопів Л. М.*,

orcid.org/0000-0001-8661-510X

Василишин Н. Б.*,

orcid.org/0009-0000-4287-7300

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

У статті розглянуто проблему нормативно-правового регулювання системи післядипломної освіти в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Проаналізовано еволюцію законодавчого становлення системи післядипломної освіти в Україні впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст., це саме: Закон СРСР «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958); закони УРСР («Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи

*© Стинська В. В.

*© Прокопів Л. М.

*© Василишин Н. Б.